

IQTISODIYOT VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYA

Onlayn ilmiy jurnal

Jild: 03 Nashr: 12 (2024)

www.mudarrisziyo.uz

ISSN: 2992-8907

“BIR QADAM” TAMOYILI ASOSIDA JAMOAT TRANSPOTINING IJTIMOYIY HUDUDLARGA KIRIB BORISHINI TASHKIL ETISH YO‘LLARI

Xakimov. SH. X

Intellectual transport tizimlari kafedrasida dotsenti Toshkent davlat transport universiteti

Mamadjanov J. A

MITT-6 guruh magistranti Toshkent davlat transport universiteti Toshkent Shahri, O‘zbekiston

Annotatsiya: *Mazkur maqola "Bir qadam tamoyili" asosida ijtimoiy ob'ektlarga yaqin jamoat transporti tizimini tashkil etishning ahamiyati va yechimlarini o'rganadi. Unda Toshkent va Qarshi shahrida amalga oshirilayotgan loyihalar va chet el tajribalari, jumladan, Kolumbiya, Madrid, Afina, Toronto, Luksemburg va Buyuk Britaniyaning muvaffaqiyatli transport tizimlari haqida ma'lumotlar keltirilgan. Ushbu tamoyilning ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati muhokama qilingan.*

Kalit so‘zlar: *Bir qadam tamoyili, jamoat transporti, transport tizimi, BRT tizimi, ekologik transport, aqlli transport tizimi. Transportni rejalashtirish, Polyar sxema, Arkantik sxema, Panjara sxemasi, jamoat transporti, infratuzilma, avtoturargoh*

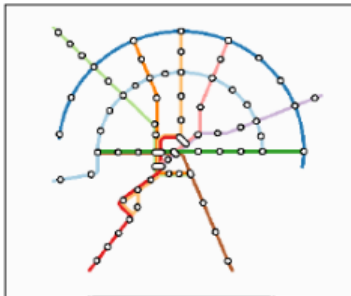
"Bir qadam tamoyili" orqali ijtimoiy ob'ektlarga yaqin transport tizimining tashkil etilishi aholining turmush darajasini oshiradi. Ushbu tamoyilning Toshkent va boshqa shaharlarda joriy qilinishi transport tizimini rivojlantirishda muhim qadam bo'ladi. Chet el tajribasi esa bu sohada qo'shimcha yondashuvlar joriy qilish uchun ilhom manbai bo'lishi mumkin.

"Bir qadam tamoyili" zamonaviy transport tizimining aholi uchun maksimal qulaylik yaratishga qaratilgan yondashuvlardan biridir. Ushbu tamoyil orqali ijtimoiy ob'ektlar, xususan, shifoxonalar, maktablar, savdo markazlari, va davlat muassasalariga avtobuslar kirib borishini ta'minlash yo'li bilan tirbandlikni kamaytirish va aholining transport xizmatlaridan foydalanishini yaxshilash mumkin.

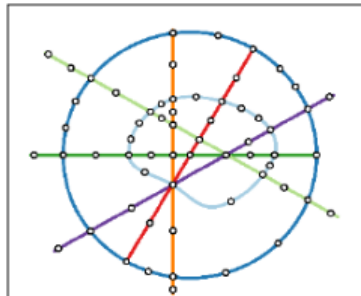
Butun dunyoda tirbandliklar yirik shaharlarning asosiy muammolaridan biri hisoblanadi. Megapolisning bir qismidan boshqasiga shaxsiy transportda borish juda ko'p vaqt talab qiladigan jarayon. Yakka tartibdagi transport vositalari doimiy ravishda o'sib borayotganligi sababli, shaharlardagi haqiqiy transport holatini tahlil qilish muammosi murakkab. Bu kabi muammolarni tahlil qilish va yechimini topishning ko'plab yo'llaridan biri jamoat transportini samarali rejalashtirishdir.

Transportni rejalashtirish odatda mahalliy darajadagi muayyan muammolar yoki keng miqyiosdagi transport muammolarini hal qiladi va an'anaviy ravishda quyi darajadagi hukumatning vazifalaridan bo'lib kelgan. Shu sababli, transportni rejalashtirish eng ko'p shahar sohasida rivojlangan va tajribalar to'plangan. Muammoni aniqlash, variantlarni izlash va tanlangan strategiyani amalga oshirish ham rejalashtirishdagi muhim qadamlardir. U mahalliy lashtirilgan

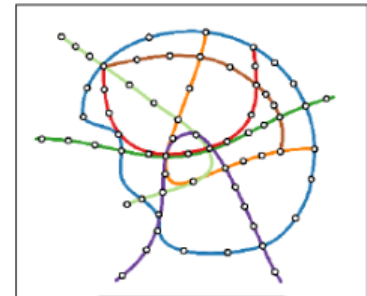
muammolarni hal qilishga moyil bo‘lganligi sababli, transportni rejalashtirishda qabul qilingan yechimlar ancha aniqroq bo‘ladi. Jahon tajribasidan shuni ko‘rishimiz mumkinki jamoat transporti yo‘nalishlarini tashkil qilishda asosan polyar va panjara sxemalaridan foydalaniladi. O‘z navbatida Polyar sxema yana 3 turga bo‘linadi .

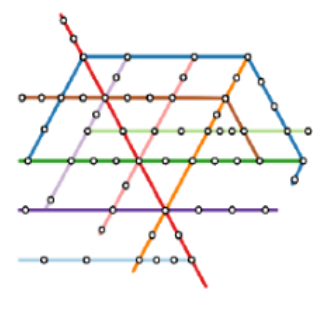
1-rasm Radial sxema

2-Diametrik sxema

3-Arnatik sxema

4-rasm.Panjara sxema

Asosiy qism

Tamoyilning mohiyati va ahamiyati

"Bir qadam tamoyili"ning asosiy vazifasi yo‘lovchilarni ijtimoiy ob’ektlarga yaqinlashtirishdir. Bu tamoyil Toshkent va boshqa shaharlarda avtobus infratuzilmasini modernizatsiya qilishda dolzarb ahamiyatga ega. Nogironlar, keksalar va boshqa zaif guruhlar uchun transport xizmatlarining mavjudligi bu tamoyilning ijtimoiy ahamiyatini yanada oshiradi.

Mahalliy tajriba

Toshkentda maxsus avtobus yo‘laklari joriy qilinmoqda. Bu esa nafaqat transport harakatini tezlashtiradi, balki atrof-muhitga zararli gazlar chiqindisini kamaytirishga yordam beradi.

5-Rasm Toshkent shahridagi Furqat va Beshyog'och ko'chalari

Transportni "Aqlli boshqaruv tizimi" orqali muvofiqlashtirish orqali avtobuslarning to'xtash va harakatlanish vaqtlari yanada samarali boshqarilmoqda.

Chet el tajribasi

Bogota, Kolumbiya: TransMilenio BRT tizimi past daromadli hududlarga transport kirib borishini ta'minlaydi va aholiga qulay sharoit yaratadi.

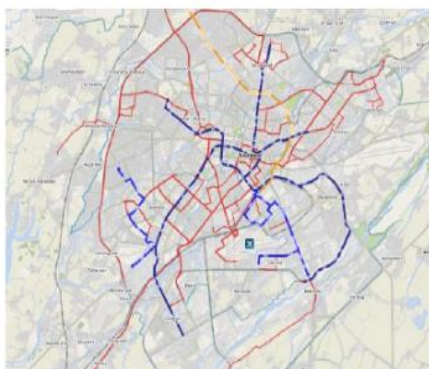
Luksemburg: Nogironlar uchun qulay avtobuslar va shaxsiy xizmat ko'rsatish minibusi yo'lga qo'yilgan

Buyuk Britaniya: Chesterda tarixiy obidalar va ijtimoiy obyektlarga yaqin hududlar uchun rampalar va maxsus moslamalar tashkil etilgan

Ekologik va iqtisodiy ahamiyat

"Bir qadam tamoyili" nafaqat transport tizimida qulaylik yaratadi, balki ekologik barqarorlikni ta'minlaydi. Tirbandlikni kamaytirish va yoqilg'i sarfini qisqartirish orqali iqtisodiy samaradorlikka erishiladi.

Toshkent shahri jamoat transporti sxemasi Arkantik sxema tipiga mansub bo'lib, o'zida chiziqli, halqa, tangensal va boshqa bir qator yo'nalish sxemalarini mujassam qiladi. Madrid, Afina, Atlanta shaharlarida jamoat transporti radial sxema tipida loyihalangan. Taybey, Toronto shaharlarida panjara sxemasidan foydalanilgan.

6-rasm Toshkent jamoat transport xaritasi 7-Madrid jamoat transport xaritasi

Tadqiq etilayotgan shaharning A va B ko'chalari tutashmasida joylashgan bozor hududida transport vositalari harakatlanishini yaxshilash, shaxsiy avtomashinalarning harakatini tartibga solish, piyodalarning harakat xavfsizligini yaxshilash bilan bog'liq mavjud muammolar o'rganildi va ularni bartaraf etish maqsadida hududda o'rganish ishlari olib borildi va ikki bosqichdagi takliflar ishlab chiqildi. Dastlabki hisob ishlariga tayangan holda boshlang'ich chora-tadbirlar uchun taklifda bozor hududida transport vositalari va piyodalar harakatlanishini tartibga soluvchi svetoforlar fazalari va piyodalar yo'lni kesib o'tishi uchun havfsizlik orolchalarini tashkil etish nazarda tutilgan. Shuningdek jamoat transporti uchun mo'ljallangan yo'llardagi yengil avtomashinalarning harakati va to'xtab turishlarini tartibga solish, yo'l chetida to'xtash va to'xtab turish hududlarini alohida tashkil etish kabi takliflar ishlab chiqilgan.

Bozor hududida infratuzilma bilan bog'liq qurilish ishlarini talab qiladigan tabdirlar yuzasidan bosh takliflar ishlab chiqildi. Ushbu taklifda jamoat transporti xizmatini yaxshilash va yo'lovchilarga qulaylikni oshirish maqsadida avtobus bekatlarini tashkil etish, avtoturargohlarga alohida kiruvchi va chiquvchi yo'laklarni tashkil etish va avtoturargohdan transport oqimini yon ko'chalarga olib chiquvchi yondosh ko'chalarda transport harakatini tashkil etish nazarda tutilgan.

Bozor hududida transport vositalarining o'tkazuvchanligini oshirish yoki oqimni yo'naltirish bo'yicha muammo mavjud emas. Ushbu chorrahaning o'tkazuvchanlik miqdori 7000 avt/soat gacha oshirilishi mumkin. Ammo bugungi kunda bozor hududiga keluvchi transport vositalarining joriy oqimining tartibga solinmaganligi va zarur infratuzilmaning tashkil etilmaganligi harakat xavfsizligi bilan bog'liq quyidagi muammolarni yuzaga keltirmoqda:

- Jamoat transportiga yo'lovchilarning chiqish va tushish muammolari;
- B ko'cha bo'ylab harakatlanuvchi transport vositalari harakati to'silib qolishi ;
- Bozor atrofi hududidagi avtomobil va piyoda harakatining xavfsizlik darajasi tushib ketishi ;
- Yer usti piyodalar yo'lagi bo'lishiga qaramasdan imkoniyati cheklangan va yoshi keksa piyodalarning yo'lni kesib o'tishiga imkoniyat yo'qligi;

Bozorga keluvchi piyodalar oqimi asosan Xonobod ko'chasi bo'ylab avtomobil yo'lini hech qanday yo'l belgilari, yo'l chiziqlari yoki piyodalar uchun mahsus svetoforsiz juda xavfli holatda kesib o'tishadi. Yo'lning bosib o'tilishi kerak bo'lgan ko'ngdalang kesimi 32 metr va ushbu yo'lni o'rtacha 4 km/soat tezlikda piyoda jami 28 soniyada bosib o'tadi. Ya'ni yo'lni kesib o'tayotgan yo'lovchilar transport vositalarining sun'iy tirbandlikka duch kelishiga ham sababchi bo'lmoqda. Bu holatda yo'lning ajratuvchi bo'lagiga yo'l to'siqlarini o'rnatish lozim. Yo'l to'siqlari panjarasimon metal materialda balandligi 1.5 metrlik bo'lishi lozim. Yo'l to'siqlari chorrahagacha o'rnatilishi lozim. Sababi yer usti piyodalar yo'lagidan o'ta olishiga imkoni yo'q piyodalar yoki aravachadagilar masofadan chorraha tomon yurishadi va 250 metr yurib avtomobil yo'lini aylanib kesib o'tishi mumkin bo'ladi.

8-rasm. Xonobod ko'chasidan bozor hududiga yer usti va svetofor orqali o'tish yo'llari.

9-rasm.Xonobod ko'chasidan Orzu bozoriga yo'lni kesib o'tuvchi piyodalar yo'lagi va xavfsizlik orolchasi.

Xulosa

Bozor hududida jamoat transportiga "Bir qadam" tamoyili asosida kirib borish imkoniyatlari, transport tizimini samarali va qulay qilish uchun muhimdir. "Bir qadam" tamoyili, mijozlarga avtomobilni qo'llash yoki o'zlarining avtomobilga ega bo'lishi talabini kamaytiradi va ularni umumiy transport vositalariga o'girishga yo'l ochadi. Bu tamoyil, quyidagi imkoniyatlarni ko'rsatishini inobataga olgan quyidagi xulosa kelishimiz mumkin ular : "Bir qadam" tamoyili, ko'proq odamlarni umumiy transport vositalariga o'girishga yo'l ochadi, shuningdek avtomobilni qo'llash talabini kamaytiradi. Bu esa, transport tarmog'ini samarali va tezroq qiladi.trafik kengaytirish: Avtomobilni o'zgartirishsiz transport vositalari bilan almashtirish, trafik kengaytirish va trafik jamoatini pasaytirish imkonini yaratadi. Bu esa, yo'l holati va trafikni yanada tezroq qiladi.

Ekologik tarzda yo'l ochish: Elektrifikatsiya va ekologik transport vositalari, "Bir qadam" tamoyili asosida kirib borish imkoniyatlarini yanada ekologik va energiya istiqbollari bo'yicha rivojlantiradi. Bu esa, atrof-muhitni himoya qilish va ekologik tarzda yo'l ochish imkonini yaratadi.

Transport tarmog'ini integratsiyalash: "Bir qadam" tamoyili, transport tarmoqlarini integratsiyalash va mijozlar uchun ko'proq qulaylik yaratishda muhim rol o'ynaydi. Bu esa, transport tizimini samarali va innovatsion ravishda rivojlantirish imkonini beradi.

Shunday qilib, "bir qadam" tamoyili asosida kirib borish imkoniyatlari, jamoat transportini yanada samarali va qulay qilish uchun muhimdir va transport tarmog'ini integratsiyalash, trafikni kengaytirish, ekologik tarzda yo'l ochish va ko'proq mijozlar uchun qulaylik yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar (References)

1. Жанказиев С.В. Интеллектуальные транспортные системы. Пути развития// Информационные технологии и инновации на транспорте: материалы 2-й Международной научно-практической конференции (Орел, 17-18 мая 2016 г.). - Орел, 2016.
2. Dildora Abdurazakova Anvarovna., Utkirov Shokirxoja Shavkat o'g'li Organization of traffic at uncontrolled intersections science and innovation in the education system International scientific-online conference <https://doi.org/10.5281/zenodo.7695531>
3. Samatov R. & Abdurazakova D. (2023). KO'P QAVATLI AVTOTURARGOHLARDA INTELLEKTUAL TIZIMLARNI QO'LLASH ORQALI SAMARADORLIGINI OSHIRISH. Евразийский журнал академических исследований, 3 (4Part3), 118-121. <https://in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/12954>
4. Dildora Anvarovna Abdurazakova, Javohir Shavkat o'g'li Narziyev, Zaxidjan Niyazmatovich Raximbayev. METHODOLOGY FOR TEACHING TECHNICAL SCIENCES IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE EDUCATION. Vol. 1 No. 10 (2023): Modern Scientific Research International Scientific Journal <https://academicsresearch.ru/index.php/MSRISJ/article/view/2767>